

Департамент культури і туризму
Харківської обласної військової адміністрації
КЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей та
юнацтва» Харківської обласної ради

Найзагадковіша жінка в українській літературі

Харків-2023

Департамент культури і туризму
Харківської обласної військової адміністрації
КЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей та
юнацтва» Харківської обласної ради

Найзагадковіша жінка в українській літературі

*Методико-бібліографічні матеріали до 190-річчя від дня
народження Марка Вовчка*

Харків-2023

УДК 82.09(477)«.../1917»

Н20

Найзагадковіша жінка в українській літературі : методико-бібліографічні матеріали до 190-річчя від дня народження Марка Вовчка /[уклад. Т.В. Смекалова; ред. С.М. Загrevська]; КЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей та юнацтва» Харківської обласної ради, Департамент культури і туризму Харківської ОВА. – Харків: [б.в.], 2023. – 33 с.

Марко Вовчок, або Марія Вілінська увійшла в історію української літератури як вольова, розумна та талановита жінка, а її твори – цінна частина вітчизняної культури. Методичні матеріали розраховані на бібліотекарів, вчителів та шанувальників цієї загадкової та суперечливої постаті, яка залишила незабутній слід у трьох європейських літературах – українській, російській, французькій.

Укладач

Редактор

Відповідальний за випуск

Т.В. Смекалова

С.М. Загrevська

Г.В. Трохименко

© КЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей та юнацтва» Харківської обласної ради, 2023

<http://bibl.kharkiv.ua>

«Я прожила весь свій вік, ідучи по одній дорозі й не звертаючи убік. У мене могли бути помилки і слабкості, як у більшості людей, але в головному я ніколи не заплямувала себе відступництвом».

Марко Вовчок

Ця диво-жінка залишила незабутній слід у трьох європейських літературах – українській, російській, французькій.

«Ясною зірньою українського письменства» називав її Іван Франко. *«Яке величне, прекрасне створіння ця жінка»*, – писав про неї Тарас Шевченко, а ще *«кротким пророком та донею»* він величав її.

Жінка-легенда, жінка-таємниця, мрія десятків чоловіків і муза найталановитіших митців Російської імперії та Європи. Одна з перших феміністок традиційно патріархального суспільства XIX століття. Її палко кохали і люто ненавиділи.

Марія Олександрівна Вілінська – росіянка, що писала українською мовою, письменниця з чоловічим псевдонімом Марко Вовчок. Вона сама та її твори, мов вибух, привернули увагу читаючої публіки. Письменниця дала новий подих українській літературі кінця 50-х – початку 60-х років.

Яскравим, сповненим тривог і надій було життя письменниці. На своєму віку вона зазнала багато доброго і злого, радості і смутку, відданості і зрад, успіхів і поразок, захоплень і розчарувань.

То хто ж насправді така Марія Вілінська?

22 грудня 1833 р. в маєтку Єкатерининське Єлецького повіту Орловської губернії у збіднілій дворянській сім'ї народилася Марія Олександрівна Вілінська.

Мати Марії Вілінської походила з княжого роду Радзивілів, бабця матері – польського-литовського роду, батько мав білоруське коріння. Хоч повсякденною мовою у Вілінських була французька, батько знав і гарно співав українські пісні.

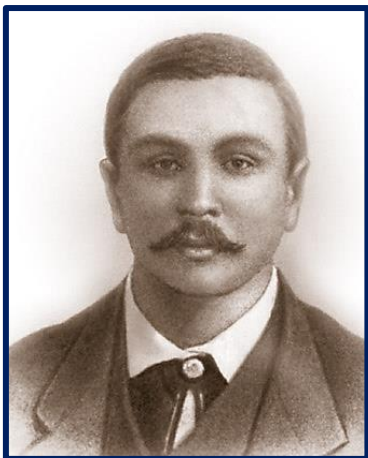
Марко Вовчок та її брат Дмитро писали про своє дитинство винятково в чорних барвах. Після батькової смерті мати вийшла заміж удруге – за колишнього військового. Вітчим виявився алкоголіком і картярем. До садиби тепер з'їжджалися професійні шулери, вони

пиячили, грали, галасували, а ще знущалися і віддавали накази. З дому почали витікати гроші, коштовності, землі, цінності. Допившись до білої гарячки, вітчим трошив меблі в кімнатах, а тоді хапав сокиру й ганявся за Марією і її матір'ю.

Рятуючи доньку від хаосу і злиднів, мати віддала її до Харківського жіночого пансіону. У рідне Катерининське Марія більше не повернеться. А заради зустрічей із донькою мати сама мусила їздити в Харків.

Кажуть, через обставини свого дитинства Марія почала боятися людей, стала відлюдною і мовчазною. На канікули вона їздила до тітки – Катерини Мордовиної – в Орел. В домі Мордовиних Марія жила як бідна родичка – за ширмою в комірчині.

В салоні її тітки в Орлі збиралися відомі письменники й фольклористи. Там 16-річна Марія, випускниця Харківського пансіонату шляхетних дівчат, на балу познайомилася з Опанасом Марковичем, який відбував заслання в Орлі за участь у діяльності Кирило-Мефодіївського товариства. 28-річний шляхтич, випускник Київського університету, знайомий Миколи Гоголя й Тараса Шевченка, запропонував Марії одружитися, вона не роздумувала і погодилася, хоча і не кохала Опанаса. Невдозі у подружжя народилася дівчинка, але маля прожило менше року, і довелося Марії шукати грошей на похорони. У 19 років вона народила сина Богданка. Молоді жили у Києві, потім у Немирові. Подорожуючи по навколишніх селах – Ковалівці,

Гуниць, Великій Бушинці, Мухівцях, Вовчку, Березівці – Марія з Опанасом збирали фольклорні матеріали. Спілкуючись з селянами, майбутня письменниця серцем сприймала народне горе, його безправ'я, злидні, безпросвітну темряву та насмішницьку сваволю панів. Це була ґрунтовна підготовка до літературної діяльності.

Потім Марковичи працювали у Сокиринцях, у Чернігові, де Опанас викладав географію, а Марко Вовчок знайомилася з життям народу, записувала розповіді з народних вуст, і згодом написала оповідання «Викуп», «Знай, ляше».

Незабаром Марковичи опинилися в Петербурзі. У кінці 1857 р. у тут виходить її перша книга з друкарні Пантелеймона Куліша за його ж редакцією. Це були знамениті «Народні оповідання», більшість із яких присвячені жінкам-кріпачкам, їхнім стражданням у поміщицькій неволі.

Репутація «фатальної жінки»

Марію Вілінську любили чоловіки й ненавиділи жінки. Доказом цьому є записи Катерини Юнге, доньки графа Ф. Толстого й авторки спогадів про Тараса Шевченка, в якого вчилася малювати. Ось що вона писала про Вілінську: *«Що є такого в цій жінці, що всі нею так захоплюються? Зовні – проста баба, відбиток чогось соттип; противні білі очі з білими бровами та віями, пласке обличчя; в товаристві мовчить, ніяк її не розворушиш, відповідає тільки «так» і «ні». А всі мужчини втрачають від неї глузд: Тургенєв лежить біля її ніг, Герцен приїхав до неї в Бельгію, де його мало не схопили, Куліш через неї розлучився з дружиною, Пассек захопився аж так, що покинув свою працю, свою кар'єру, змарнів увесь і їде з нею, не зважаючи зовсім на те, що брат тільки-но видужав після гарячки, а мати захворіла з горя... Марковичева вмєє так зробити, що її прихильники скрізь відстоюють її, вона покинула чоловіка, чудову людину – кажуть: «Він її не вартий»; покинула хлопця, тримала його, як собаку, на кухні – кажуть: «Її душа надто велична, щоб задовольнятися життєвими дрібницями». Як мене обурює ця жінка!»*

А Олена Пчілка називала Марка Вовчка *«проклятою кацапкою, яка вкрала українську личину, почесний вінець прекрасного українського автора»*.

Жінки заздрили Марії, називали її «фатальною жінкою» та «чорною вдовою», адже усі чоловіки просто божеволіли від неї.

Пантелеймон Куліш називав Марію *«мовчушим божеством»*, порівнював її душу з крутим берегом, на якому ростуть незрушні сосни і до якого йому так і вдалося причалити. Тургенєв називав її *«нерозгаданим сфінксом»*.

Закоханий у Марію з першого погляду, Пантелеймон Куліш поєднав прізвище чоловіка з її «вовчкуватістю» у спілкуванні й народилося – «Марко Вовчок», ненависне для самої письменниці прізвисько. *«Хай*

Марко Вовчок зчезне, наче у воду кане. І хай залишається під водою аж до самої смерті», – так на схилі життя написала Марія Вілінська.

Кажуть, запалилися сіроокою Марковичкою композитор Бородин, Боткін, Добролюбов, Костомаров, Куліш, Менделєєв, Некрасов, Лев Толстой, Чернишевський. Для невиліковно хворого на туберкульоз професора історії Степана Єшевського Марко Вовчок була останнім коханням. Тургенєв не тільки переклав її оповідання російською, але й став на все життя «закоханим другом».

Тарас Шевченко теж надзвичайно захоплювався пані Марією. Він писав про неї: *«Моя ти зоренько святая! Моя ти сило молодая!»*, називав *«кротким пророком»* і *«свою донею»*, купив золотий браслет, що не раз рятував письменницю від скрути, подарував їй *«Кобзаря»* з написом: *«Мойй единий доні Марусі Маркович»*.

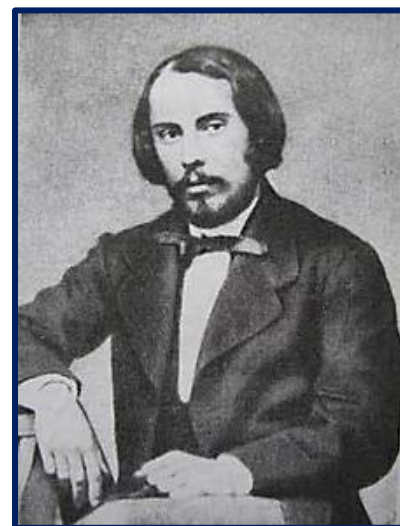
Сама Марко Вовчок після смерті Кобзаря написала: *«Боже мій! Нема Шевченка... у мене душа болить, болить і ніколи не перестане...»*.

Нажаль, в житті письменниці майже завжди історії кохання мали сумний фінал.

Її шлюб із Опанасом Марковичем, за якого вона вийшла у 17, закінчився розлученням (через деякий час у 1867 р. він помер від туберкульозу).

Два її коханих чоловіки померли просто в неї на руках, а третій закоханий вчинив самогубство.

Юрист **Олександр Пассек** – багатий, аристократичний красень. Вони не мали таємниць, були прозорими одне для одного, шість років їхньому кохання заздрила Європа. Але туберкульоз з'їдав життя Сашка. *«Мила моя, єдина моя, перша і остання»*, – були його прощальні слова. Марія привезла прах коханого до Москви (1867р.) .

Наступна трагедія трапилася, коли Марія Вілінська закохалася у Дмитра Писарева. Вони разом перекладають Брема, Дарвіна. Згодом

їдуть на Ризьке узбережжя. Там трапилася трагедія: рятуючи сина Марії, Богданчика, Дмитро Писарєв потонув. Вона важко перенесла цю трагедію – втратила мову.

Закоханий польський хімік Владислав Олевінський через неї застрелився.

Про неї пліткували. Марія ніколи не спростовувала пліток і не давала інтерв'ю: *«Поки я жива, біографія передчасна»*.

Українська Жорж Санд

Наприкінці 50-х років XIX ст. Марія Вілінська була єдиною в українській літературі жінкою-письменницею.

1856 рік – з'являються перші оповідання: «Викуп», «Отець Андрій».

1859 рік – виходить збірка «Народні оповідання».

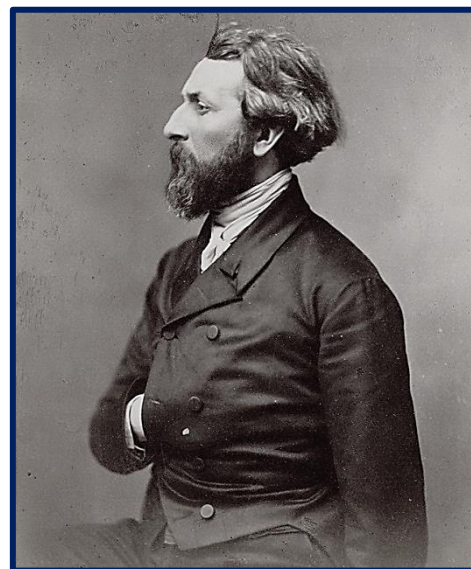
1859-1861 рр. – повість «Інститутка», оповідання «Два сини».

Після 1867 року Марія пише твори українською та російською мовами, багато перекладає. Взагалі письменниця знала близько 10 іноземних мов, серед яких французька, англійська, польська, чеська,

німецька, українська та інші. У родині повсякденною мовою була французька.

Коли Марії було 26, Європа захопилася Марком Вовчком. Олександр Герцен приїхав до неї в Бельгію, де його мало не схопила поліція. Герцен назвав її оповідання геніальними, порівнював Марка Вовчка з Жорж Санд, яка також зневажала умовності, була суперечливою та роковою. Іван Тургенєв увів Марію в салон Поліни Віардо, познайомив із Густавом Флобером, Проспером Меріме, який спілкувався з Марією українською.

Із видавцем і письменником **П'єром-Жулем Етцелем** стосунки почалися як романтичні й перейшли у ділову співпрацю на 40 років: саме стільки часу Марія Вілінська була постійним співробітником журналу «Magasin d'Education et de

Recreation», у якому друкувався Жюль Верн, який подарував Марку Вовчку ексклюзив на свої переклади російською, і вона переклала 15 романів, останні підписувала одним словом Лобач.

Марія зважилася заснувати французький дитячий журнал. Перші оповідання дітям Франції писала українка! Її повість «Маруся» одержала нагороду французької академії, Міністерство народної освіти Франції прийняло цей твір для шкільних бібліотек.

Влітку 1872 р. син Марії Олександрівни, студент Санкт-Петербурзького університету Богдан Маркович, познайомив матір зі своїми друзями, серед яких був і гардемарин Михайло Лобач-Жученко, на два роки старший за Богдана і через скромність названий у товаристві «красна дівиця». Якось юнак, ніяковіючи, показав метресі свій переклад «Історії неба» П.-Ж. Сталя. Можливо, Марією оволоділи милі спогади про часи з французьким поетом, а може, переклади й справді були досить якісними, –

та вона запропонувала Михайлові перекласти сатиру «Історія цапа» і ще кілька творів Сталя. Виявила у юнака перекладацький талант і... відповіла на 17 років молодшому за неї залицяльникові взаємністю. 1878 р. пара взяла шлюб. Майже кожен із її чоловіків волів, аби вона належала тільки йому – не лише фізично, а й цілою незбагненою своєю душею. Але жінка прагнула належати собі – й нікому більше, аби шукати, пізнавати і розуміти себе у скороминущому і вічному житті.

Був ще один епізод у Петербурзі, внаслідок якого Марія Маркович перехотіла бути Марком Вовчком. Очорнена, звинувачена в плагіаті, письменниця уїхала зі столиці подалі. Справа була нібито так. Після повернення з-за кордону, де Марія Олександрівна перебувала у зв'язку зі станом здоров'я, вона взялася в Петербурзі редагувати журнал перекладів зі світових літератур. До роботи були залучені десятки жінок-перекладачок. Нібито одна з них, далека родичка Опанаса Марковича, Катерина Керстен, подала до друку як свої переклади

доробок інших перекладачів, які вже були опубліковані раніше. Нібито Марія Олександрівна підписала ці переклади своїм ім'ям. Автор перекладу Надія Стасова, сестра критика В.Стасова, звинуватила Марка Вовчка в плагіаті перекладу казок Андерсена. Відбувся суд, після якого Марко Вовчок перестав існувати.

Вона втратила сили творити і, здається, жити...

Подружжя назавжди покинуло Петербург, переїхало до Нальчика, де в останні дні письменниця працювала над повістю «Гайдамаки».

Коли в Марії знайшли пухлину мозку, в її русій косі не було ані сліду сивини.

10 серпня 1907 р. вона спочила, сидячи в старовинному саду диких груш. Чоловік, як вона заповідала, поховав Марію під улюбленою грушею. Схвильовано писав у ті дні Іван Франко: «Зламалася велика сила. Закотилася ясна зоря нашого письменства». Михайло Лобач-Жученко відмовився від будиночку в

Нальчику на користь Київської «Просвіти», щоб вони доглядали за могилою письменниці.

«Живу думкою одною про ті світлі часи, коли людина стане володарем своєї долі, свого щастя», – це було заповітною мрією Марка Вовчка.

Творчий доробок Марка Вовчка

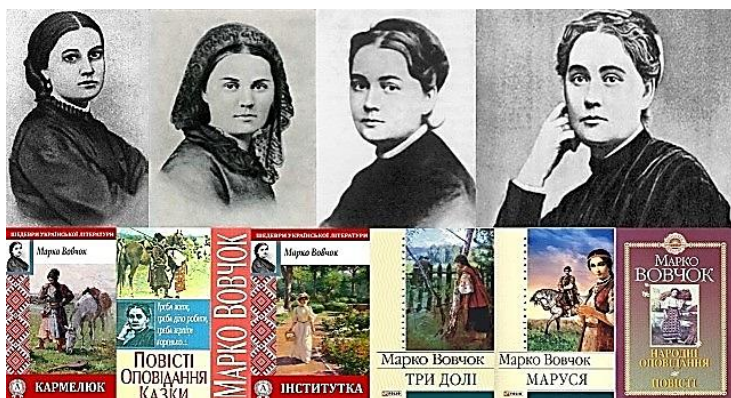
Твори російською

1859р. «Рассказы из народного русского быта» (укр. Розповіді з російського народного побуту).

1860р. Повість «Червонный король» (укр. «Чирвовий король»).

1861р. «Тюлевая баба» (укр. «Тюлівське бабисько»), «Жили да были три сестры» (укр. «Жили були три сестри»).

1862р. «Глухой городок» (укр. «Глухе містечко»).

1868р. «Живая душа» (укр. «Жива душа»).

1869-1870рр. «Записки причетника» (укр. «Нотатки паламаря»).

1873р. «Теплое гнездышко» (укр. «Тепле гніздечко»).

1875р. «В глуши» (укр. «У дичині»).

1876—1899р. «Отдых в деревне» (укр. «Відпочинок у селі», 1876-1899).

Твори українською

Три томи «Народних оповідань», видані Пантелеймоном Кулішем

1857р. Перше видання I тому «Народні оповідання» Марка Вовчка. До збірки увійшли 11 творів: «Сестра», «Козачка», «Чумак», «Одарка», «Сон», «Панська воля» (пізніша назва «Горпина»), «Викуп», «Свекруха», «Знай, Ляше!» (пізніша назва «Отець Андрій»), «Максим Гримач», «Данило Гурч» (пізніша назва «Козацька кров»).

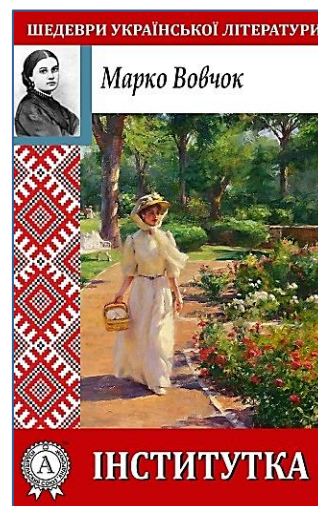
1862р. Перше видання II тому «Народні оповідання» Марка Вовчка. До збірки увійшли: «Два сини», «Не до пари», «Ледациця», «Чари», «Три долі».

1865р. Перше видання III тому «Народні оповідання» Марка Вовчка. До збірки увійшли: «Кармелюк», «Невільничка», «Дев'ять братів та десята сестриця Галя», «Ведмідь» (пізніша назва «Сестричка Мелася»).

Окремо надруковані повісті та оповідання

1862р. Повість «Інститутка» (початкова назва «Панночка»; журнал «Основа» № 3), оповідання «Від себе не втечеш» (пізніша назва «Павло Чорнокрил»; журнал «Основа», № 1), оповідання «Викуп».

Оповідання-казка «Чортова пригода» (початкова назва «Чортище»; написана ще в 1860-ті роки, вперше надрукована 1902 року у газеті «Кіевская старина»).

Незавершені твори, що були знайдені у рукописах померлого й вперше надруковані у 1908 році у львівському часописі «ЛНВ».

Повість «Гайдамаки» (написана ще в 1860-ті роки). Повесть «Дяк» (написана ще в 1860-ті роки). Казка-оповідання «Як Хапко солоду відрікся» (написана ще в 1860-ті роки).

Втрачені або частково втрачені твори

Оповідання «Мотря» (втрачено повністю).

Оповідання «Левко», «Їжак», «Праведний суд», «Ольга Ситниченко», «Весною» (знайдені рукописи уривків цих оповідань помертено надруковано у 7 томі, книзі 2 збірки Творів Марка Вовчка у 7 томах (Київ: Наукова думка, 1965).

Етнографічно-фольклорні збірки пісень

Двісті українських пісень. Співи і слова зібрав: Марко Вовчок; У ноти завів Едуард Мердке. Лейпциг; Винтертур: Власность и виданне Ритер Бидерманна. 1866. 56 стор.

Твори французькою

Оповідання «Dure-Epine et Bonne-Rose» (укр. «Зла колючка і добра троянда», 1866-1867). Це оповідання написано й вперше надруковано у парижському журналі «Magazin d'éducation et de récréation» у 1867 р.

Власні (авто)переклади власних творів французькою

Переклад повісті «Лихой человек» (укр. «Лиха людина») під назвою «Un amour fatal» (укр. «Фатальне кохання») – вперше надруковано 1870 року у парижському журналі «Revue contemporaine».

Переклад повісті «Записки причетника» (укр. «Нотатки паламаря») під назвою «Popes et popesses» (укр. «Татки й матки») – вперше надруковано 1870 року у парижському журналі «Le Temps».

Переклад повісті «Совершенная курица» під назвою «Fingal et Poulette» (укр. «Фінгал та курочка») – цей переклад вперше надруковано у 1906 році окремою книжкою у виданні Оллендоффа.

Оповідання французькою у співавторстві з П'єром-Жулем Етцелем (псевдо P.-J. Stahl), що були надруковані у паризькому журналі «Magazin d'éducation et de récréation» (укр. «Журнал виховання і розваги»).

Оповідання «L'ours de Sibérie et mademoiselle Qatre-Epingles» (укр. «Сибірський ведмідь та пані Кватре-Епінгле») – цей твір вперше надруковано у 1869 році окремою книжкою у серії видань Bibliotheque

d'education el de recreation. Collection Hetzel (укр. «Бібліотека освіти та відпочинку. Колекція Етцеля»).

Повість «Le chemin glissant» (укр. «Слизький шлях») – цей твір вперше надруковано у 1871 році. Французький переклад оповідання-казки «Ведмідь» під назвою «Melassia» та французький переклад повісті-казки «Маруся» під назвою «Maroussia» у співавторстві з П'єром-Жулем Етцелем. Французькомовна Maroussia підписана як оригінальний твір П'єр-Жуль Етцеля «за сюжетом Марка Вовчка». Спрощений та скорочений французький переклад оповідання-казки «Королевна Я» (укр. «Королівна Я») під назвою «Mademoiselle Moi» (укр. «Панянка Я», 1868-1869). Французький переклад невідомого оповідання-казки під назвою «Le voyage en glaçon» (укр. «Мандрівка на крижині», 1868-1869). У журналі після підпису «Marko Wovzok» зазначено: «Imité du russe par P.J. Stahl» («з російської переклав П.-Ж. Сталь»), проте невідомо, з якого саме російськомовного твору Вілінської зроблений цей переклад. Вперше надруковано у 1868-1869 роках.

Переклади українською

Марко Вовчок «Маруся» (повість).

Перший переклад повісті Маруся українською здійснив К. Подолинський. Другий переклад українською здійснив та вперше видав у 1904 році відомий український літературознавець Василь Доманицький.

Марко Вовчок «Промітний Чміль». Пер з рос.: Василь Доманицький, Микола Гладкий та ін.; за ред., з вступ. Ст. і прим. Олександра Дорошкевича. Хаків: Держвидав України. 1927. 356 стор.: (Бібліотека українських класиків).

Цікавинки про Марка Вовчка

1. Була змішаної крові. Мати Марка Вовчка походила з княжого роду Радзивілів, а бабуся матері була полько-литовкою. Батько мав білоруське коріння. Родина жила в Росії (Орловська губернія), а Марко Вовчок з чоловіком-українцем жила в Україні.
2. Повсякденною мовою в родині Вілінських була французька.
3. Вітчим. Коли дівчинці було 10 років, мати вийшла заміж вдруге. Вітчим був п'яницею, «розгнуданий, грубий і відчайдушний гуляка-картяр» (спогад брата Дмитра) та нерідко бігав за дитиною з сокирою і лементом «зарубаю!».
4. «Бідна родичка». Од вітчима матері довелося піти, а двох дітей віддати родичам. Марія була «бідною родичкою» в сім'ї тітки. У приватному будинку не знайшлося для неї вільної кімнати, лише – вільний куток, де поставили перегородку й ліжко.
5. Заміж за засланою в Орел у кирило-мефодіївській справі Опанаса Марковича Марія вийшла в 17 років.
6. Ненависне прізвисько «Марко Вовчок». Перша версія виникнення псевдоніму М. Вілінської – письменниця вигадала псевдо сама, за прізвиськом першого чоловіка (Маркович). Друга версія – «Марко Вовчок» народився з вуст П. Куліша, який поєднав прізвисько чоловіка Марії з її «вовчкуватістю» у спілкуванні. Сама ж Марко Вовчок це прізвисько ненавиділа.
7. Хто автор. Думки деяких дослідників розбігаються щодо того, хто був автором «Народних оповідань» – дебюту Марка Вовчка. Одні кажуть, що Марія писала твори у співавторстві з чоловіком О. Марковичем, оскільки вони вдвох збирали фольклор. Інші наголошують, що М. Вілінська власноруч створила оповідання.
8. Вона була єдиною в українській літературі жінкою-письменницею наприкінці 50-х років XIX століття.
9. У звабливої Марії були романи і з П. Кулішем, і з І. Тургенєвим, і з М. Добролюбовим, і з О. Пассеком, і з Д. Писарєвим. Проте урешті-решт її останнім і другим законним чоловіком був дрібний чиновник М. Лобач-Жученко.
10. Марія Вілінська і Пантелейлон Куліш домовилися про спільне життя за кордоном. Куліш, залишаючи дружину, поїхав за Марко і

одразу ж повернувся. Застав її у Берліні з І. Тургенєвим. 30 років ображений коханець виливав гори бруду й непристойностей на звабливу письменницю.

11. Марко Вовчок випускала журнал, що повинен був допомагати інтелігентним жінкам, у якому піднімалося питання емансипації. У 1871 році здійснено 12 видань, а в 1872 – 5. *«Мене дуже тепер хвилює думка, скільки б могли зробити жінки, священницькі доньки й дружини, і що вони нічого не роблять»*, – писала Марія Вілінська.

12. Повість «Маруся» отримала нагороду Французької Академії і була перекладена багатьма мовами. Зокрема, французькою повість вийшла в газеті «Ле Тєпс». Повість «Маруся» була рекомендована для обов'язкового вивчення у французьких школах.

13. Марко Вовчок увела в українську літературу образ «нової жінки», незалежної й сильної.

14. Марія порушувала норми, обов'язкові для «доброчесної» жінки. Наприклад, вона не захотіла погодитися з редакторськими правками, внесеними у її тексти самим метром Кулішем!

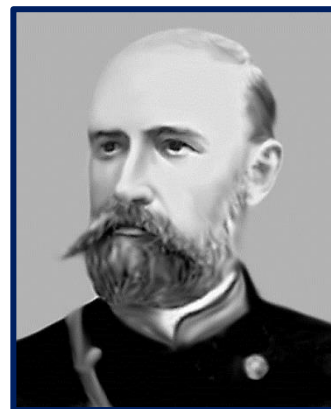
15. Марко Вовчок знала близько 10 іноземних мов, серед яких французька, англійська, польська, чеська, німецька, українська та інші.

16. Майже 40 років була постійним співробітником журналу «Magasin d'Education et de Recreation», у якому друкувався Жюль Верн.

17. Молодший брат Марко Вовчок – Дмитро Олександрович Вілінський (1840 –1911), також був відомим письменником.

18. Марко Вовчок ніде не публікувала свого портрета до 1902 року, коли він уперше з'явився у другому томі антології «Століття», виданої до соті річниці нової української літератури.

19. Перша дитина Марії – Віра – прожила недовго. 1853 року письменниця народила сина, якого назвали Богданом на честь українського гетьмана Богдана Хмельницького. Згодом він став революціонером і був змушений переховуватися від поліції. Коли ж письменниця дізналася, що її син захворів на тиф, вона вирушила до Москви, забрала тяжко хворого Богдана і врятувала йому життя.

20. Із першим чоловіком поставила «Наталку-Полтавку» Котляревського на сцені Немирівського театру.

21. Марію Вілінську називали «українською Жорж Санд», вважали «фатальною жінкою».

22. Судом з 19 літераторів була засуджена за плагіат при роботі над перекладом казок Андерсена, після чого переїхала жити в глушину Тверської губернії.

23. Марко Вовчок прожила 73 роки, виглядала досить молодо як на свій вік. Померла від раку мозку.

24. Українська письменниця лауреат премії імені Лесі Українки Оксана Іваненко в 1973р. написала історико-біографічний роман «Марія», присвячений життю та літературній діяльності Марка Вовчка.

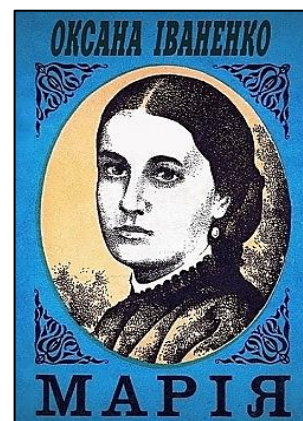
25. У 2015 році Ірен Роздобудько у новелі «Немов магніт» (збірка новел «Зроби це ніжно») представила белетристичну біографію Марка Вовчка.

26. Образ письменниці зображений у відомому фільмі «У пошуках капітана Гранта», знятому С. Говорухіним. Роль Марка Вовчка зіграла Марина Владі.

27. Письменниця усиновила першого онука, щоб врятувати честь майбутньої невістки через те, що хлопчик народився до шлюбу.

Як це було? Наприкінці липня 1875 р. наречена Богдана, сина письменниці, 22-річна Ліза Корнильєва народила позашлюбну дитину. Хлопчика вихрестили в Покрово-Коломенській церкві Санкт-Петербурга і записали в метричній книзі Борисом. Марія Олександрівна вирішила ситуацію по-дорослому. З-під Полтави викликала годувальницю Явдоху, залишила в себе породіллю (подалі від родичів і батьків дівчини), а хлопчика зареєструвала як власного сина.

Офіційно Ліза та Богдан побралися аж наступного року, а в 1877-му в них народилася друга дитина – для сторонніх начебто первісток, якого назвали Богданом, на честь батька. Тоді Марія змусила невістку присягнутися, що та ніколи в житті не намагатиметься побачити свого сина Бориса. Щоправда, офіційно Вілінська та Лобач-Жученко усиновили Бориса тільки 28 липня 1891 р.

Увічнення пам'яті Марка Вовчка.

- Іменем Марка Вовчка названо вулиці у Києві, Львові, Дніпропетровську, у містах Суми та Нальчику.

- У 2008 році було випущено поштову марку України, присвячену Марку Вовчку.
- Будинок у селі Олександрівське, в якому з 1889 по 1906 жила письменниця, набув статусу пам'ятника культурної спадщини.
- Меморіальний будинок-музей Марка Вовчка у Нальчику відкритий 4 серпня 1978 року. Біля будинку-музею знаходиться могила та пам'ятник (скульптор В. Фещенко) видатній українській письменниці.
- Меморіальний музей-садиба Марка Вовчка у Богуславі, що на Київщині, відкритий 10 серпня 1985 року. На подвір'ї встановлено погруддя письменниці (скульптор Т. Братерський).
- Літературно-меморіальний музей Марка Вовчка у місті Немирові, що на Вінниччині, відкритий 1957 року.

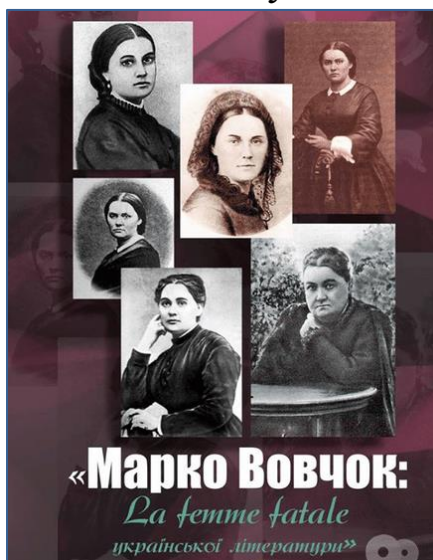

Дом-музей М.Вовчок в Нальчику

Музей в Немирові

Музей у Богуславі

- Літературний конкурс «Богуславська мініатюра». Організатори – садиба зеленого туризму Готель «Два коти», Музей історії Богуславщини, літературна спільнота «Екзистенц_і_я». Проводиться з 2020 року. Перший конкурс був присвячений 135-річчю переїзду Марка Вовчка до Богуслава. Конкурс проводиться щорічно.

Марко Вовчок, або Марія Вілінська, увійшла в історію української літератури як вольова, розумна та талановита жінка, а її твори – цінна частина вітчизняної культури.

З нагоди святкування **190-річчя** від дня народження письменниці пропонуємо провести в бібліотеці **Нон-стоп** масових заходів, присвячених цієї талановитої та суперечливої постаті. До програми заходів увійдуть:

- книжкова виставка «**Марко Вовчок – жінка-легенда**», віртуальна виставка «**Марко Вовчок: «Фатальна жінка» української літератури**»;
- Дискусійна гойдалка «**Два погляди на Марка Вовчка**»;
- Перегляд документального фільму «**Історії романтичних стосунків української письменниці Марко Вовчок з чоловіками / ГРА ДОЛ**»
<https://www.youtube.com/watch?v=VwdhI2LyzV0&list=RDCMUceIWTp4o30R6-gx7CeGtT0g&index=1>
- Перегляди медіа-презентацій.
- Літературний ярмарок «**Казкова спадщина Марка Вовчка**»
- **Театр «вух»** (прослуховування аудіо-казок Марка Вовчка) або **читацький театр** по казці «Королівна Я».
- Розгадування кросвордів, ребусів, складання пазлів.

Додаток 1

Дискусійна гойдалка «**Два погляди на Марка Вовчка**»

В основі дискусійних гойдалок лежить дискусія. Суть цієї форми полягає в імітації гойдалок, що розгойдуються: чим сильніше поштовх (аргумент), тим вище зліт «гойдалки». Це може бути дві групи учнів, що розташувалися одна проти одної. Після того, як запропоновано питання для обговорення, вони по черзі від кожної групи висловлюють судження з цього приводу — «гойдалка» починає свій рух.

Одна команда озвучує «звинувачення», інша – «виправдання» або інші факти про М.Вовчка. Після дискусії учасники оформлюють печворк, де на заздалегідь приготованому стенді прикріплюють свої враження про письменницю та захід.

Ведучий I: Її називали вундеркіндом від літератури, чорною вдовою та жінкою-загадкою. Вона відверто зневажала суспільну думку, забороняла друкувати свій портрет і навіть не замислювалась про власні мемуари. Та відомою Марко Вовчок була не тільки через свою літературну творчість. Вона дратувала сучасників тим, що підкорювала десятки чоловіків нездоланною жіночністю, а сама при цьому писала під чоловічим іменем.

Ведучий II: У постаті Марії Вілінської багато таємничого, такого, що годі досягнути простим розмислом. Її літературні успіхи в багатьох викликали мало не такий самий подив, як і шалена популярність серед найвидатніших чоловіків того часу. Існує багато версій і до авторства її творів, і до звинувачення в плагиаті, і до її «фатальності».

Хто для вас Марко Вовчок – спокусниця-феміністка чи «вовчувата» письменниця, а, може, взагалі, псевдоавторка – це вирішувати вам. А

ми лише почуємо факти з висловлювань її сучасників та літературознавців.

Факти та версії, які наводять команди:

Версії щодо псевдоніму	Ставлення письменниці
<p>Чому літераторка обрала собі псевдонім, замість підписуватися власним ім'ям, та хто їй його нарадив, достеменно невідомо. Проте можна припустити, що жінці того часу не так просто було увірватися у світ літератури, та ще й так, щоби бути сприйнятою всерйоз чоловіками-літераторами, тож довелося ховатися під маску представника чоловічої статі.</p> <p>1 версія виникнення псевдоніму М. Вілінської – прізвище її першого чоловіка Марковича. Але якщо «копнути» глибше — вирине напівміфічна постать засновника роду Марковичів, козака Марка Вовка, звитяжця і характерника.</p> <p>2 версія: письменниця в Санкт-Петербурзі познайомилася з Пантелеймоном Кулішем, який вигдав «Марко Вовчок», поєднавши прізвище чоловіка Марії з її «вовчкуватістю» у спілкуванні.</p>	<p>Попри славетний псевдонім, який наразі знає майже кожен українець, сама письменниця люто ненавиділа це прізвище. <i>«Хай Марко Вовчок зчезне, наче у воду кане. І хай залишається під водою аж до самої смерті»</i>, – так на схилі життя написала Марія Вілінська.</p>
Звинувачення про авторство	Виправдання
<p>Серед дослідників існує думка, що твори Марка Вовчка, написані українською мовою, – зовсім не її пера, а авторства Опанаса Марковича, чоловіка письменниці. Зокрема, так</p>	<p>Крапку над «і» в дискусії про авторство «Народних оповідань» поставили Іван Франко й Василь Доманицький. Їхні аргументи такі: Марія Олександрівна не була росіяночкою, рід її –</p>

думають про «Народні оповідання», «Інститутку», «Невільничку», «Кармелюка» та ряд інших. Чималу «послугу» Маркові Вовчку-письменниці зробив Пантелеймон Куліш. Марія Вілінська і Пантелеймон Куліш домовилися про спільне життя за кордоном. Куліш, залишивши дружину, поїхав за Марком і одразу ж повернувся. Застав її у Берліні з І. Тургенєвим. 30 років ображений коханець виливав гори бруду й непристойностей на звабливу письменницю. Відомий лист П. Куліша авторіві «Історії літератури руської» Омеляну Огоновському, в якому стверджується, що «Народні оповідання» писали вдвох Марія Вілінська (Марко Вовчок) і її чоловік Опанас Маркович. Цю думку активно підтримало чимало літературознавців, а дехто навіть став стверджувати, що оповідання написав сам лише О. Маркович.

Доклалася до «розвінчування міфу» й Олена Пчілка, написавши яось про Марка Вовчка: «...нахабна кацапка, що вкрала українську личину, почесний вінець прекрасного українського автора».

Хмизу в огонь дискусії щодо автентичності творів Марії Вілінської підкинув і Омелян Огоновський, доктор філософії,

білоруський, а освіту вона отримала в Харкові. Досконале знання українських культури і мови підтверджують її листування з чоловіком та твори, написані пізніше, після «Народних оповідань». Зокрема повість «Маруся» (вперше надрукована 1871 р. в Санкт-Петербурзі в журналі «Переводы лучших иностранных писателей») написана за кордоном, до її створення чоловік письменниці об'єктивно не міг мати жодного стосунку. Повість перекладено кількома європейськими мовами. Шевченко познайомився з Марком Вовчком 1858 року в Петербурзі, одразу ж після повернення з заслання. Коли Іван Тургенєв запитав Тараса Шевченка, в кого можна повчитися української мови, той відповів: *«Читайте Марка Вовчка, бо він один знає нашу мову»*.

Найбільший поет на всю Слов'янщину останнє прижиттєве видання «Кобзаря» 1861 року присвятив Маркові Вовчку, подарував їй цінні особисті речі. І взагалі його захопленню письменницею та її талантом не було меж. Шевченко витирив сльози при читанні її оповідань і вигукував: *«Шекспір! Шекспір!»*

Леся Українка, за спогадами Климента Квітки, *«незвичайно високо ставила Марка Вовчка і з*

<p>вчений-філолог, громадський діяч. Так от, уже після смерті фольклориста Марковича, законного чоловіка Вовчка, академік Єфремов наводить вислів Огоновського: <i>«Коли помер Опанас Маркович у 1867 році, то і Марко Вовчок померла для літератури української»</i>.</p>	<p><i>приводу відомих ревеляцій Куліша, який писав, що Марко Вовчок добре писала, доки він їй помагав, говорила, чому ж сам Куліш так добре не міг написати»</i>.</p> <p>Страшним ударом для Марка Вовчка став Валуєвський циркуляр 1863 року. Письменниця цілковито втратила можливість друкуватися українською. Вона була однією із небагатьох українських авторів, які заробляли лише писанням. Тож позбулася хай і невеликих, але гонорарів.</p>
--	--

Звинувачення в плагіаті	Виправдання
<p>У 1870 Марко Вовчок підписала контракт з петербурзьким видавцем Семеном Звонарьовим про укладання та редагування ілюстрованого місячника «Переводы лучших иностранных писателей». За цю роботу щороку їй мали платити 2 тис. рублів сріблом. Крім того, якщо б Вовчок погодилася ще й перекладати твори для цього видання, то отримувала б по 25 рублів за кожен друкований аркуш перекладу. Письменниця погодилася, бо мала чимало боргів, які нажила за свого кількарічного перебування у Парижі. Роботи й без перекладів було чимало. Письменниця всього не встигала, тому найняла</p>	<p>У колі сумлінних перекладачок-авторес що працювали на Марка Вовчка, опинилася двоюрідна сестра покійного Опанаса Марковича (перший чоловік Марко Вовчка) – Катерина Керстен. Пробним її перекладом для альманаху стали новітні оповідання П'єра-Жуля де Сталія, під цим псевдонімом оригінальні твори друкував паризький видавець П'єр-Жуль Етцель. Вовчку вони сподобалися. Марія доручила Катерині Керстен перекладати термінове замовлення – «Казки» Г. Х. Андерсена, на видання повного зібрання творів якого Вовчок уклала угоду із С. Звонарьовим. У свою чергу, із власними найманими</p>

<p>перекладачок – дівчат із провінції, яким платила по 10 рублів за друкований аркуш перекладу. Перекладені ними твори підписувала своїм прізвищем, справжні авторки претензій не висували. Тож Вовчок на тому непогано заробляла.</p> <p>Але одного разу найнята перекладачка, якій Вовчок не доплатила, підставила її (самостійно не перекладала твори, а брала вже наявні переклади інших). Марко Вовчок звинуватили у плагіаті.</p> <p>Скликали третейський суд з 19 літераторів, які визнали Вовчок винною у плагіаті. Після цього випадку, що осоромив письменницю, вона переїхала жити в глушину – в маєток своїх знайомих у Тверській губернії, а потім – з чоловіком до Нальчика.</p>	<p>перекладачками письмово Марко Вовчок ніколи договорів не укладала.</p> <p>Імовірно, прагнучи помсти за зраженого двоюрідного брата чи з матеріальної скрути, Катерина відплатила Марії Олександрівні. Родичка взяла готовий переклад «Казок» Андерсена, у 1863 р. виконаний дочкою декабриста В. Івашова Марією Трубніковою і старшою сестрою літературного критика Володимира Стасова Надією Стасовою, що було надруковано в жіночій видавничій артілі. І майже дослівно переписала всю збірку.</p> <p>Навіть не пробігши очима, Вовчок поставила підпис на титульному аркуші рукопису і надіслала видавцеві Семену Звонарьову. Коли і том плагіату вийшов друком, анонімно Катерина Керстен надіслала по одному примірнику видання Трубніковій і Стасовій. Прочитавши з десятків сторінок «Казок» Андерсена у перекладі начебто Марко Вовчок, жінки були спантеличені: їхній текст було скопійовано до останньої коми. Зізнатися в тому, що цей переклад вкрала не вона, письменниця не могла. Адже тоді ніхто не знав про найманих нею перекладачок. Це б ще більше зганьбило Вовчок, репутація якої і так вже була зіпсована.</p>
<p>Звинувачення у «фатальності»</p>	<p>Виправдання</p>

Марія Вілінська вважалася «фатальною» жінкою, або чорною вдовою і на це були підстави. Річ у тім, що обидва її чоловіки відійшли у кращий світ буквально на руках у письменниці, а ще один – закоханий у Марію – наклав на себе руки. Вілінську любили чоловіки й ненавиділи жінки. Доказом цьому є записи Катерини Юнге, доньки графа Ф. Толстого й авторки спогадів про Тараса Шевченка, в якого вчилася малювати. Ось що вона писала про Вілінську: *«Що є такого в цій жінці, що всі нею так захоплюються? Зовні – проста баба, відбиток чогось соттин; противні білі очі з білими бровами та віями, пласке обличчя; в товаристві мовчить, ніяк її не розворушиш, відповідає тільки «так» і «ні». А всі мужчины втрачають від неї глузд. Марковичева вміє так зробити, що її прихильники скрізь відстоюють її, вона покинула чоловіка, чудову людину – кажуть: «Він її не вартий»; покинула хлопця, тримала його, як собаку, на кухні – кажуть: «Її душа надто велична, щоб задовольнятися життєвими дрібницями». Як мене обурює ця жінка!»*

Перебіг і висліди романів Марка Вовчка мистецька спільнота спостерігала та обговорювала з непристойною цікавістю,

Марко Вовчок – письменниця, чие життя заслуговує на відтворення щонайменше у захопливій мелодрамі.

Насправді Марко Вовчок не належала до тих, кого називають жінками легкої поведінки. Не була вона й типовою «la femme fatale». Для неї сповненим глибоко сенсу було прагнення зрозуміти саму себе, збагнути, чого вона хоче від життя. Чоловіки ж були для неї важливими лише тоді, коли не заважали само- і світопізнанню.

Письменниця була одним із активних і мужніх борців за емансипацію жінок, за рівність їх з чоловіками. Вона гостро виступала проти забобону про жінку як істоту нібито нижчу в розумовому і фізичному відношеннях, створену тільки для домашнього вогнища. Сучасники Марка Вовчка відзначали неабияку вроду літераторки. Про неї мріяло багато чоловіків. Цікаво, що Тарас Шевченко теж оцінив красу Марії Олександрівни та неодноразово про неї говорив. Збереглася така цитата: *«Яке піднесено-прекрасне створіння ця жінка!»* До того ж, не один вірш, що вийшов з-під його пера, був присвячений авторці «Народних оповідань».

Він писав про неї: *«Моя ти зоренько святая! Моя ти сило молодая!»*, називав пророком і

<p>маскованою за добропорядним обуренням. Безтямно закоханий, Пантелеймон Куліш планував жити з Марією разом за кордоном. Залишив дружину, вирушив до Берліна, де чекав на неї. Вона прибула з сином і з І. Тургенєвим. Товариство останнього виглядало аж геть не безневинно...</p> <p>У щоденнику П. Куліш записує: <i>«Я йому не заздрю, я майже тішуся їхнім зближенням. Може, в цьому зближенні – мій порятунок від величезних лих, котрі мене за її вічно загадкового душевного стану... Вона звикла брехати й навряд чи припинить звичку багатьох років. Фальшиве ставлення її до чоловіка спотворило її характер...».</i></p>	<p>своєю долею, купив золотий браслет, що не раз рятував письменницю від скрути. А образений на неї Куліш іще й тридцять років потому буде некрасиво про Марію висловлюватися й піддавати сумніву авторство її творів.</p>
<p>Чи мав хто-небудь літературний талант в родині Вілінських, крім Марії?</p>	
<p>В родині Марка Вовчка тільки вона мала літературній талант.</p>	<p>Насправді, молодший брат Марка Вовчка Вілінський Дмитро Олександрович (1840-1911) був письменник-мисливець. Автор мисливських оповідань та віршів. У 1870-х роках співпрацював із низкою мисливських журналів. Його розповіді публікувалися в журналах: «Природа і полювання», «Псове та рушничне полювання», «Мисливський вісник», «Сім'я мисливців», «Мисливська газета», «Полювання та кіннозаводство»</p>

	(1870-1872), «Полювання» (1877), «Книжки тижня» (1890), «Наше полювання» (1909). В останньому друкувалися його вірші. Мисливцям-бібліофілам він найбільше відомий, як автор книги «Побутові мисливські оповідання» (1892), в якій автор розкрив багато тонкощів полювання.
Скільки дітей було у письменниці?	
Марко Вовчок мала трьох дітей: В шлюбі з Опанасом Марковичем народилася дівчинка Віра, але маля прожило менше року, а потім у 19 років Марія народила сина Богданка. В шлюбі з Михайлом Лобач-Жученко народився син Борис.	Щодо дітей з Опанасом Марковичем – це правда. Щодо Бориса – то він був її онука, якого вона усиновила, щоб врятувати честь майбутньої невістки через те, що хлопчик народився до шлюбу. У Ставрополі, де поселилося подружжя Лобач-Жученко, всі вважали маленького Бориса сином респектабельної пари. Він сам не знав обставин своєї появи на світ аж до вступу в університет.

Замість дискусії можна пропонувати учасникам прослухати дуже цікаву і креативну розповідь про життя та творчість Марка Вовчка, яка дасть можливість уявити собі живу людину, а не просто бюст чи ім'я з книги. Розмова ведеться з використанням сленгових слів, притаманних сучасній молоді, в неї розглядаються всі суперечливі факти з її життя та творчості. А потім запропонувати обговорити почуте.

Марко Вовчок - не мужик, а інтелектуальна, емансипована серцеїдка

<https://www.youtube.com/watch?v=dA0E1Z4XLoQ&t=262s>

Літературний ярмарок

«Казкова спадщина Марка Вовчка»

Літературний ярмарок – комплекс невеликих, але різнопланових заходів, які відбуваються одночасно. Це можуть бути вікторини, конкурси, зустрічі із цікавими людьми, рольові ігри, номери художньої самодіяльності, розіграші призів.

1. Інформина «Кобзарева доня – дітям».

Марко Вовчок прийняла естафету шевченківського розуміння народної пісні, народної творчості в цілому. Відомо, що Т.Шевченко заповідав Марку Вовчку: *«Гляди ж, доню, щоб ти мені написала копу-дві, або п'ять, а то сім кіп казок...»*. Поет відчував, як тонко молода письменниця опанувала народно-казкову манеру викладу, розумів, як багато можуть дати засоби й мотиви народних казок для оригінальних творів прогресивного соціального звучання.

У творчості письменниці з'являється жанр літературної казки, її ваблять опрацьовані у фольклорі (переважно в піснях та баладах) гостроконфліктні сюжети та теми визвольної боротьби («Кармелюк», «Лимерівна», «Дев'ять братів і десята сестриця Галя», «Ведмідь», «Невільничка» та ін.), що відображаються у жанрі казки. Романтична піднесеність героїчної дії позитивних персонажів цих творів з виключними характерами й вчинками бере початок безпосередньо з фольклору, з епічних казок, ліро-епічних балад тощо.

«Герої й героїні, – відзначала письменниця, характеризуючи казковий епос, – завжди є прикладом мужності, непохитної рішучості, бадьорості в бідах і напастях, терпіння, сталості в почуттях та думках і нічим не здоланого прагнення до задуманої мети».

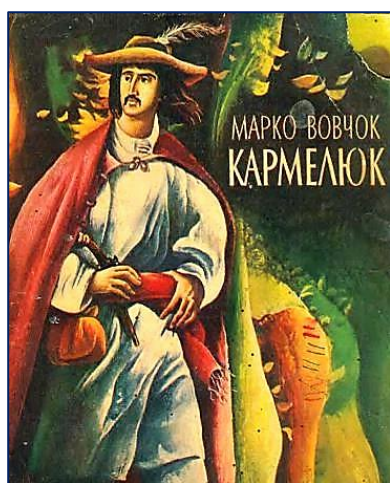
Марко Вовчок, через серце й руки якої як фольклориста-записувача пройшло безліч казок, прислухалася до поради свого літературного батька і, перебуваючи за кордоном, взялася до втілення її в життя. Вона однією з перших в українській літературі почала писати твори з виразною адресністю: для дітей та юнацтва. Вони являють собою цілком сформований витвір художньої творчості, гармонійне поєднання мистецького хисту й свідомої думки. Дотримуючись реалістичних принципів письма, письменниця актуалізувала теми, цікаві дитячій

аудиторії (історичне минуле, соціальні протиріччя, стосунки дітей, природа та ін.) й розбудовувала їх у різних жанрових формах (повісті, оповідання, казки, повісті-казки).

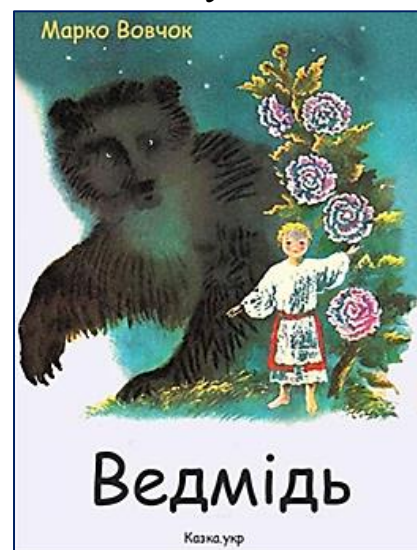
Цікавими стали авторські експерименти з казковою формою. «**Дев'ять братів і десяти сестриця Галя**» – синтез соціально-реалістичної повісті й казки, зміст якої ґрунтується на фольклорних джерелах. Марко Вовчок зробила акцент на буднях вбогої родини, посилила викривальний зміст, застосувала елементи казкової форми (формули часової умовності).

«**Кармелюк**» – авторська стилізація українських народних переказів і пісень про народного месника, ватажка селянських повстань на Поділлі, Кармелюка. У повісті-казці письменницею романтично гіперболізовано зовнішність героя, його силу: *«Смільчака такого, такого красеня, такого розумниці, як цей хлопчик удався, пошукати по цілім широкім і великім світі»*. Реалістичності оповіді надають описи місцевості, природи, побуту, в яких

виразно простежується авторська оцінка, психологізм у зображенні станів та почуттів дружини й доньки головного героя. Умовність перебігу подій твору зафіксована часовими кліше, топографічними казковими формулами. Повість-казка «Кармелюк» немає звичної кінцівки. Письменниця лишає на розсуд читача майбутню долю Кармелюка та його родини, ймовірно припускаючи їх загибель, утім наголошує на добрій пам'яті про нього, його добрих вчинках.

У казці «Ведмідь» обіграно модель гендерної поведінки дівчинки. Головна героїня казки – маленька дівчинка Мелася, онучка славного козака Загайного – жила разом з братом Михайликом у діда на пасіці. Письменниця звертає увагу на її зовнішність (*білявенька, русявенька, маленька на зріст*), акцентує на її

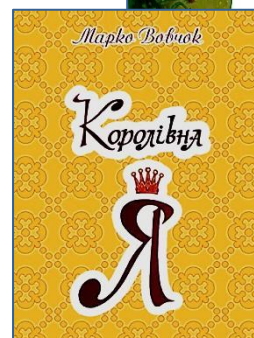
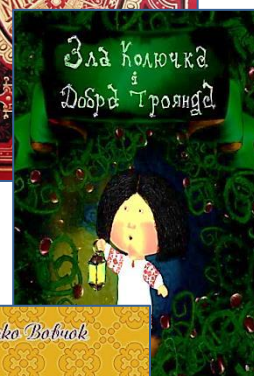
вдачі: «...розумна дівчинка і багато дечого знає, і така ласкавенька, що й вас дечому навчить. Якого пісень славних вона співала, якого казочок потішних вміла, і не то що дорогу в Київ – знала вона навіть, кудю в Херсон братись». Авторка дотрималась традиційної для фольклорної казки гіперболізації пріоритетних образних рис, утім посилила реалістичність їхнього зображення, що передусім продемонстровано діями й вчинками. Уві сні Мелася рятує Михайлика від нападу хижого ведмедя, що вдерся на пасіку, їв з вуликів мед і

загрожував життю хлопця. Переконливості «героїчного вчинку» Меласі надають буцімто повалені вулики, прим'ята трава й поламані куці навколо. Дівчинка намагається переконати в ймовірності диво-пригоди діда й брата. Ті ж підіграють їй: «– Ну ж, Меласю! Дівчина, так дівчина, на диво здана! – каже дід, всміхаючись та глядячи у сяюче личенько перемучене. Дарма що з личенька спала, а справдешня козачка! Чи ж не диво, що така цяпочка хотіла ще брата боронити та визволяти проти ведмежого зуба! Чи ж не

диво, що така безсилочка прогнала й настрахала ведмедя страшного?» Протиборство Меласі й ведмедя – одвічне протистояння сил добра й зла в текстовій площині казкового тексту.

Письменниця підготувала посібник для початкової школи «Історія для дітей», твори про історичне минуле («Гайдамаки», «Сава Чалий»). Відомо про її активну співпрацю з паризьким письменником і видавцем П'єром-Жулем Етцелем у «Журналі виховання та розваги». У цьому часописі письменниця видрукувала повість на історичну тему «Маруся» (в переробленому Ж. Сталем вигляді вона стала улюбленою дитячою книжкою у Франції, відзначена премією французької академії і рекомендована міністерством освіти Франції для шкільних бібліотек). Сюжет твору надзвичайно драматичний: події відбуваються 1668 року, коли Україна втратила незалежність і була розірвана між Польщею та Московщиною. Над легендою про маленьку героїню, яку застрелив татарин на Дівочій могилі,

плакали маленькі читачі в різних куточках Європи. Згодом була видана інтерпретація словацької казки про дванадцять місяців «**Зла Колючка та Добра Троянда**», що розповідає про бідну пасербицю Троянду над якою знущалися мачуха та її дочка Колючка, як одного разу, взимку, дванадцять місяців допомагали виконувати Троянді забаганки її «родичів», як добро, завжди перемагає зло; варіант російської казки «**Королівна Я**». Тут же з'явилися оригінальні твори письменниці французькою мовою («Мандрівка на крижині», «Сестричка»). Окремими книгами у Франції в серії «Альбоми П.-Ж. Сталя» вийшли оповідання Марка Вовчка для дітей молодшого віку «**Прудконогий олень**» та «**Сибірський ведмідь і дівчинка Чепурушка**», де письменниця продемонструвала знання дитячої психології, оригінальність створення захоплюючих сюжетів.

Перекладаючи французьких авторів, Марко Вовчок надавала перевагу літературним казкам для дітей, насамперед анімалістичним. У 1871 р. Марко Вовчок переклала казку П.-Ж. Сталя (Етцеля) «**Спогади старої Ворони**». У ній фантастика переплітається з відвертими алюзіями на тогочасні події і з конкретними реалістичними деталями. Письменниця значно скоротила етцелівський текст, усунула моралістичні судження, вважаючи їх занадто важкими для сприйняття дитячою аудиторією,

натомість внесла в казку певні уточнення, які зробили розповідь Етцеля більш виразною.

В 1867р. вийшла збірка її казок. До книги увійшли казки українською та російською мовами, пройняті духом волелюбності, вірою в перемогу добра над злом. Її казки цікаві і сучасним дітям, вони повчальні і відображають найкращі риси українського народу. Твори Марка Вовчка для дітей та підлітків постійно перевидаються і користуються неабияким попитом.

Театр «вух» або читацький театр

Пропонуємо учасникам заходу прослухати казку М. Вовчка «Королівна Я» або інсценувати її.

КОРОЛІВНА Я МАРКО ВОВЧОК #АУДІОКАЗКА (з малюнками)
<https://www.youtube.com/watch?v=h94Z3bCXkqo>

Аудіокниги з казками Марко Вовчка:

- «Дев'ять братів і десята сестриця Галя» (1862), Марко Вовчок.
Слухаємо українське! https://www.youtube.com/watch?v=Dm5Px_WRp8
- Марко Вовчок «Ведмідь» аудіо-книга
<https://www.youtube.com/watch?v=9MhJdghJJE>
- Аудіокнига «Зла Колючка і Добра Троянда»
<https://4read.org/2617-marko-vovchok-zla-kolyuchka-y-dobra-troyanda.html>
- Аудіоказка «Зла колючка і добра троянда».
Автор: Марко Вовчок.
<https://www.youtube.com/watch?v=1gq2wavk9vI>
- Марко Вовчок. Збірка казок (аудіо-книга)
<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=4KKe8vtwIT0>
(зміст: Ведмідь [00:25:21](#); Девять братів і десята сестра Галя [02:51:24](#); Зла колючка і добра троянда [03:18:45](#); Кармелюк [04:55:15](#); Королевна Я [05:32:00](#); Невільничка [06:10:28](#); Чортова пригода [06:51:45](#); Як Хапко солоду відрікся [07:59:46](#)).

Приклади ребусів:

Ребус – загадка, у якій слово або фраза зображені у вигляді малюнків, поєднаних з літерами, цифрами, нотами та іншими знаками.

1. Ім'я народного ватажка з однойменної повісті-казки Марка Вовчка (*Кармелюк*)

2. Історична повість про дівчинку, яка присвячена подіям часів Руїни (*Маруся*)

Кросворд «Чарівний світ казок Марка Вовчка»

По горизонталі:

3. Повість-казка, у якій письменниця створила образ народного ватажка.
5. Історична повість про дівчинку, яка присвячена подіям часів Руїни.
6. В 1860-х роках за мотивами народних легенд про ватажків визвольного руху в Україні у жанрі казок Марко Вовчок написала два твори «Кармелюк» та...
8. Михайлик і Мелася, головні герої повісті-казки ...
9. Марко Вовчок було звинувачено в плагіаті за переклад казок цього данського письменника-казкаря.
10. Казка, яку Марко Вовчок присвятила Шевченкові «Чортова...»

По вертикалі:

1. Марко Вовчок зробила інтерпретацію словацької казки про дванадцять місяців «Зла Колючка та Добра...»
2. Як звали сестру соціальної казки «Дев'ять братів і десята сестриця...»
4. Героїня казки, котра весь час кричала «Я-я-я-я!»
7. Ця повість-казка присвячена боротьбі українського народу з турецько-татарськими ордами.

The crossword puzzle grid is composed of white squares on a grey background. The grid is partially filled with various images related to the clues. The images include:

- 1. A portrait of a woman (likely Maria Vovchok-Chorvatyuk).
- 2. A woman on a horse.
- 3. A collection of books, including one titled 'Медведь'.
- 4. A battle scene with a crescent moon flag.
- 5. A portrait of a woman.
- 6. A portrait of a woman.
- 7. A portrait of a woman.
- 8. A portrait of a woman.
- 9. A scene with a man in a red cloak and a woman.
- 10. A scene with a man in a red cloak and a woman.
- 11. A scene with a man in a red cloak and a woman.
- 12. A scene with a man in a red cloak and a woman.
- 13. A scene with a man in a red cloak and a woman.
- 14. A scene with a man in a red cloak and a woman.
- 15. A scene with a man in a red cloak and a woman.
- 16. A scene with a man in a red cloak and a woman.
- 17. A scene with a man in a red cloak and a woman.
- 18. A scene with a man in a red cloak and a woman.
- 19. A scene with a man in a red cloak and a woman.
- 20. A scene with a man in a red cloak and a woman.

Відповіді

По горизонталі:

3. Кармелюк; 5. Маруся; 6. Лимерівна; 8. Ведмідь; 9. Андерсен; 10. пригода

По вертикалі:

1. Троянда; 2. Галя; 4. Королівна; 7. Невільничка

Електронний ресурс:

презентації

- Марко Вовчок: біографія (дитинство, творчість та цікаві факти з життя) <https://www.youtube.com/watch?v=4hKbyEd-jDA&t=22s>
- Фатальна жінка. Марко Вовчок <https://www.youtube.com/watch?v=3TkRR8CncYM&t=149s>
- Презентація-доповідь Марко Вовчок - «кроткий пророк»
- (Т.Шевченко) <https://myslide.ru/presentation/marko-vovchok--krotkij-prorok-tshevchenko>
- Марко Вовчок. Біографія <https://www.youtube.com/watch?v=n6tKYnfh5k4>
- Марко Вовчок. Презентація https://www.youtube.com/watch?v=kOFy-ii-h_U
- Марко Вовчок. Біографія <https://www.youtube.com/watch?v=n6tKYnfh5k4&t=122s>

Документальні фільми:

- д/ф «Марко Вовчок. Таємнича зірка» <https://www.youtube.com/watch?v=FtlfT3m3zDE>
- Д/ф «Фатальна жінка Марко Вовчок» https://www.youtube.com/watch?v=iy_t7MQy2CU

буктрейлери:

- Буктрейлер Марко Вовчок <https://www.youtube.com/watch?v=Ux2Qms67eZc>
- Буктрейлер до твору "Інститутка" Марка Вовчка <https://www.youtube.com/watch?v=YCVltDay7Ww>

Аудіо-книги:

- Д/ф «Данило Гурч»(1857), Марко Вовчок. Оповідання. Слухаємо українське! https://www.youtube.com/watch?v=WYa_a0_cAsc

- Аудіокнига «Інститутка»(1862), Марко Вовчок. Повість. Слухаємо українське! <https://www.youtube.com/watch?v=I2FOJH9Lu6E>

<https://www.youtube.com/watch?v=VwdhI2LyzV0&list=RDCMUceIWTp4o30R6-gx7CeGtT0g&index=1>

- «Ледащія» (1861), Марко Вовчок. Слухаємо українське! <https://www.youtube.com/watch?v=FY2XBI26wms>
- «Народні оповідання»(1857,1861), Марко Вовчок, повістки.
- Слухаємо українське! <https://www.youtube.com/watch?v=FL52-TBBm80>
- Марко Вовчок «Не до пари» (аудіокнига) <https://www.youtube.com/watch?v=GNWC78EOi-c>
- «Одарка» Марко Вовчок, читає Валентина Тигипко. <https://www.youtube.com/watch?v=TbBIP0WrGc>
- Вовчок, Марко. «Інститутка»
- <https://www.youtube.com/watch?v=9ukNmOcdJKs>

Статті:

- Агеєва В. Жінка в чорній оксамитовій сукні. Із життєпису Марка Вовчка. <https://localhistory.org.ua/texts/statti/zhinka-v-chornii-oksamitovii-sukni/>
- Марко Вовчок(Марія Олександрівна Вілінська)(1833-1907) <https://chl.kiev.ua/bibliograf/geroyi2/Geroyi%20file/Vovchek.html>
- Сохацька Є. Феномен Марка Вовчка. https://dyvoslovo.com.ua/wp-content/uploads/2016/04/9_122013.pdf

Цитати відомих людей про Марка Вовчка:

«Найкраще в її писаннях, то без сумніву її мова. При всій своїй простоті й популярності вона дуже багата лексиконом і незрівнянно мелодійна... З простою красою і ніжністю її мови й стилю в'яжеться нерозривно її ніжна любов до всіх нещасних і страждущих, а особливо до найбідніших між бідними, до жінок».

І. Франко

«Ясна зоря нашого українського письменства, що запалила серце українського та неукраїнського читача своїми гуманними, проймаючими до мозку кісток оповіданнями з кріпацького життя України».

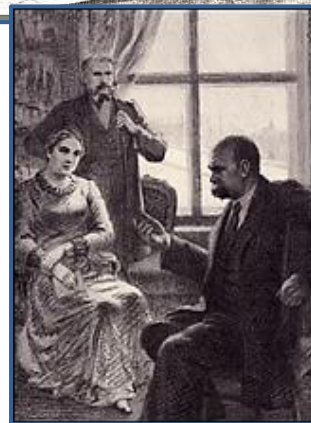
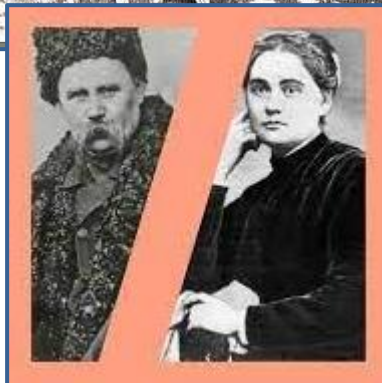
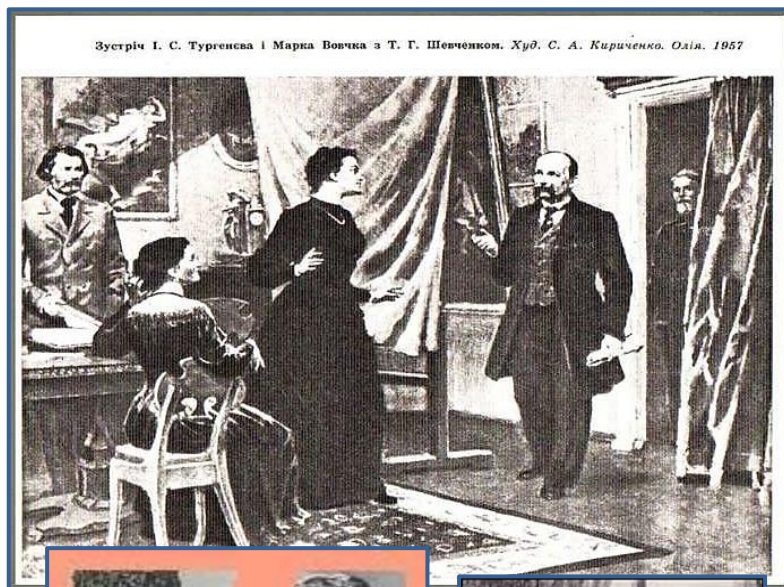
Іван Франко

«Її твори відзначаються реалістичною правдою, глибоко захоплюючим способом зображення, силою почуття і мистецькою красою форми і мови; вони з повним правом стали в ряд з найкращими творами світової літератури».

О. Кобилянська

Елегія Т.Г.Шевченка **«Марку Вовчку. На пам'ять. 24січня 1859р.»**

Недавно я поза Уралом
Блукав і Господа благав,
Щоб наша правда не
пропала,
Щоб наше слово не
вмирало;
І виблагав. Господь послав
Тебе нам, кроткого пророка
І обличителя жестоких
Людей неситих. Світе мій!
Моя ти зоренько святая!
Моя ти сило молодая!
Світи на мене, і огрій,
І оживи моє побите
І думу вольную на волю
Із домовини воззову.
І думу вольную... О доле!
Пророче наш! Моя ти доне!
Твоєю думу назову.

КЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей та юнацтва» Харківської обласної ради, 2023

Зам.№ 11

Тираж 50 прим.

